

УДК 338(477):330.322-049.5

Ліпич Л. Г., д.е.н., професор

Савчук Л. С., магістр факультету економіки та управління

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ІНДИКАТОРИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Інвестиційна складова економічної безпеки займає одне з головних місць в економічній безпеці країни. Реалізація інвестиційних можливостей, нарощення обсягів інвестування та раціональне використання інвестованих коштів – одні з найважливіших завдань в Україні, що і обумовлює актуальність даної статті. У статті розглянуто інвестиційну складову як вирішальний фактор забезпечення необхідного рівня фінансової стабільності держави, а також проаналізований стан інвестиційної безпеки на основі окремих індикаторів. Розраховано показники інвестиційної безпеки в динаміці. Здійснено аналіз значень індикаторів за останні роки та розраховано їх для кількісної та якісної оцінки інвестиційної безпеки держави. Зроблено висновки про те, що значення більшості індикаторів інвестиційної безпеки знаходяться нижче критичного значення, що, відповідно до теорії безпеки, свідчить про реалізацію загрозливих процесів в економіці. В статті подані напрями для підвищення інвестиційної привабливості. В першу чергу, це має бути гарантування прозорості приватизації, зниження податкового навантаження на інвесторів та скорочення економічних ризиків.

Ключові слова: інвестиційна безпека, індикатори інвестиційної безпеки, фінансова стабільність, критерії інвестиційної безпеки.

Lipych L., Savchuk L.

INDICATORS OF INVESTMENT SECURITY OF THE STATE

The investment component of economic security ranks high in the country's economic security. The implementation of investment opportunities, increase of investment volumes and rational use of invested funds are the most vital tasks in Ukraine, which determine the topicality of the research. The article considers the investment component as a crucial factor providing the necessary level of financial stability of the state. The state of investment security is analyzed on the basis of specific indicators. The investment security indicators are calculated in dynamics. The analysis of indicator values in recent years has been carried out. Quantitative and qualitative factors of investment security of the state have been assessed. It is concluded that the values of most investment security indicators are below the critical value, which, according to the security theory, indicates the realization of threatening processes in the economy. The article highlights the directions for increasing investment attractiveness. First of all, this should be a guarantee of privatization transparency, reducing investment tax burden and economic risks.

Keywords: investment security, indicators of investment security, financial stability, criteria of the investment security

Липыч Л. Г., Савчук Л. С.

ИНДИКАТОРЫ ИНВЕСТИЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Инвестиционная составляющая экономической безопасности занимает одно из главных мест в экономической безопасности страны. Реализация инвестиционных возможностей, увеличения объемов инвестирования и рациональное использование инвестированных средств - одни из важнейших задач в Украине, что и обуславливает актуальность данной статьи. В статье рассмотрены инвестиционные составляющие как решающий фактор обеспечения необходимого уровня финансовой стабильности государства, а также проанализировано состояние инвестиционной безопасности на основе отдельных индикаторов. Рассчитаны показатели инвестиционной безопасности в динамике. Осуществлен анализ значений индикаторов за последние годы. Сделаны выводы о том, что значение большинства индикаторов инвестиционной безопасности находятся ниже критического значения, что, согласно теории безопасности, свидетельствует о реализации угрожающих процессов в экономике. В статье представлены направления для повышения инвестиционной привлекательности. В первую очередь, это должно быть обеспечение прозрачности приватизации, снижение налоговой нагрузки на инвесторов и сокращения экономических рисков.

Ключевые слова: инвестиционная безопасность, индикаторы инвестиционной безопасности, финансовая стабильность, критерии инвестиционной безопасности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток економічної системи України окреслений політико-економічними дисбалансами, він спрямований на досягнення високого рівня конкурентоздатності та стабільності економічної системи держави. Стан фінансової безпеки держави погіршується не лише макроекономічними факторами, але й галузевими чинниками, які здійснюють вагомий вплив на економічну безпеку, яка включає в себе інвестиційну безпеку та, безперечно, на діяльність, яка віддзеркалюється на її індикаторах.

На тлі загальної економічної нестабільності та розвитку глобальних інтеграційних процесів, саме інвестиційна складова може стати вирішальним фактором забезпечення необхідного рівня фінансової стабільності держави. Враховуючи нестійку кризову ситуацію в грошово-кредитній сфері функціонування економіки, інвестиційні вкладення можуть стати вирішальним фактором для покращення в діяльності реального сектора економіки та України в цілому.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми забезпечення інвестиційної безпеки відображені в наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених, а саме О. Барановського, Ф. Бінько, З. Варналія, В. Гейця, Б. Губського, В. Кириленко, С. Мошенського, та ін.

Цілі статті. Метою статті є дослідження стану інвестиційної безпеки держави та їх розрахунок з метою виявлення тенденцій у інвестиційній сфері України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблема забезпечення інвестиційної безпеки особливо актуальна для України, так як вона має на меті подолати деформації у структурі економіки, забезпечити розбудову ринкової економіки, освоїти нові для себе види діяльності у сфері послуг, оновити продукцію та виробничий апарат у промисловості.

У загальному інвестиційну складову економічної безпеки можна визначити як сукупність соціальних, нормативно-правових і екологічних умов, які визначають тип і динаміку відтворювального процесу, що в свою чергу забезпечують надійність відшкодування та ефективність вкладеного капіталу. Головним критерієм інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки як процесу реалізації економічної безпеки у динаміці. З огляду на те, що головний критерій економічної безпеки це підтримання в адекватному стані умов життєдіяльності (економічне зростання, добробут населення), то матеріальною основою цього є певний рівень інвестування та інвестиційної безпеки [1, с. 56].

Нормативним аспектом інвестиційної безпеки є поєднанням стану і процесу розвитку, що гарантовані державою. Кінцева мета цього поєднання - конкурентоспроможність економіки, а засіб її досягнення - інструменти індикативного регулювання інвестування та механізми саморозвитку.

Важливими критеріями інвестиційної безпеки держави є індикатори, що характеризують граничне значення інвестиційної діяльності, при перевищенні яких неможливо забезпечити стабільність розвитку економіки у відповідності з цілями соціального розвитку і задачами забезпечення національної безпеки країни.

Інвестиційна безпека держави має якісні, та кількісні критерії. Які досягаються за таких умов [2, с. 15-16]:

- дотримання граничної норми інвестування, що дає можливість відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал;
- здійснення розширеного відтворення основного капіталу; підтримання конкурентоспроможності економіки;
- гарантування зростання ВВП;
- створення стратегічних резервів; відновлення природних ресурсів тощо.

Кількісні критерії безпечного стану економічної сфери не можуть перевищувати або бути меншими порогових індикаторів цієї сфери.

Основними індикаторами, що визначають інвестиційну безпеку є:

- питома вага у загальному обсязі капіталовкладень. Для ефективного функціонування економіки та відновлення основних фондів загальний обсяг інвестицій (внутрішні капітальні вкладення та іноземні інвестиції) повинен бути в межах 20-25% від ВВП;

- частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій країни;
- співвідношення прямих і портфельних інвестицій;
- величина іноземних інвестицій на душу населення;
- ступінь покриття потреби держави в інвестиційних ресурсах грошовою масою;
- частка бюджетних коштів у вартості інвестиційного проекту. У країнах з розвинутою ринковою економікою ця частка дорівнює 35-40%;
- оцінка ризиків інвестиційних проектів [3, с. 165-172].

Інвестиційна безпека розглядається як складова економічної безпеки і як такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів. Для визначення стану інвестиційної безпеки потрібно брати за основу індикатори та допустимі порогові значення для них (табл. 1)

Таблиця 1

Індикатори та порогові значення інвестиційної безпеки України [4, с.145-146]

Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення
Ступінь зносу основних засобів, %	Не більше 35
Відношення обсягу інвестицій до вартості основних засобів, %	Не менше 6
Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних засобів, %	Не менше 25
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	5-10
Частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій, %	Від 20 до 30

Важливим для формування інвестиційної політики є визначення рівня інвестиційної безпеки держави як складової фінансової безпеки України, який можна зробити шляхом розрахунку фінансових показників-індикаторів та їх порогових значень[5, с. 140-142].

На сьогодні прийнята нова методика щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, за якою можемо зробити короткостроковий аналіз даних показників, який поданий у таблиці 2 та їх порогових значень. Як бачимо із таблиці динаміка показників інвестиційної безпеки за останні роки знаходиться в небезпечній зоні, це зумовлено тим, що урядом країни тривалий час фактично ігнорувалися проблеми інвестиційної діяльності, насамперед інвестування реального сектора економіки.

Таблиця 2

Індикатори інвестиційної безпеки України у 2016-2018 роках

Показник	Порогові значення	2016	2017	2018	Динаміка нормалізованих значень
Ступінь зносу основних засобів, %	<35	74,9	75,1	77	Небезпечна зона
Відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, %	>6	0,92	10,11	11,53	Небезпечна зона
Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП, %	<25	17,27	16,05	17,70	Небезпечна зона
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	15-10	29,20	29,81	31,20	Небезпечна зона
Частка прямих іноземних інвестицій в загальному обсязі інвестицій, %	20-30	21,17	22,65	27,15	Небезпечна зона

*розраховано на основі даних Державної служби статистики

Основним макроекономічним індикатором інвестиційної безпеки є відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП, який має тенденцію до зниження протягом останніх років (простежується зменшення частки інвестицій в основний капітал у ВВП до 14,9% у 2018 році проти 18,09% у 2017 році). Безпосереднє відношення до незадовільного обсягу й рівня інвестицій в основний капітал мають критичні показники зносу основних фондів (74,9% у 2018 році при нормі 35%).

Індикатори інвестиційної безпеки характеризують появу відповідних загроз. Одним із найважливіших показників, що характеризує ступінь розвитку країни, є відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП. Упродовж аналізованого періоду цей показник мав «безпечне» значення лише у 2012 році – 30,7% і має тенденцію до зменшення, що свідчить про недостатність інвестицій в основний капітал і неспроможність забезпечити необхідну матеріально-технічну базу для потреб економіки [6, с. 332-334].

Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів знизилося з 30,9% у 2012 р. до 17,7% у 2018 р., що в умовах високої зношеності основних засобів (понад 70%) свідчить про реалізацію загрози старіння матеріально-технічної бази виробництва і зниження здатності вітчизняних підприємств випускати конкурентоспроможну продукцію. Показник частки вітчизняних інвестицій в основний капітал до ВВП упродовж 2012–2018 рр. змінився неістотно і є нижчим від порогового значення, що характеризує низький рівень інвестиційної активності в країні. Поряд із недостатньою активністю вітчизняних інвесторів істотною загрозою економічній безпеці України є монополізація іноземним капіталом стратегічних галузей економіки, про що опосередковано може свідчити зростання частки прямих іноземних інвестицій у ВВП з 9,51% у 2012 р. до 27,15% у 2018 р. (що у 5 разів перевищує порогове значення).

Особливо загрозовим видається показник ступеня зносу основних засобів, що досягнув 75% у 2016 р. Для оцінки рівня інвестиційної безпеки України розрахуємо інтегральний показник як суму добутоків нормалізованих значень та їх вагових коефіцієнтів, як це пропонується у методиці розрахунку рівня економічної безпеки держави. На відміну від згаданої методики, за нормування індикаторів в якості нормувального використаємо максимальне значення показника за досліджуваний період (для показника-стимулятора безпеки) та мінімальне значення (для показника-дестимулятора) [7, с. 230-235].

Вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску кожного показника в інтегральний індекс інвестиційної безпеки, розрахуємо з використанням моделі головних компонентів програми «Статистика». Проведені розрахунки дозволяють стверджувати, що за досліджуваний період рівень інвестиційної безпеки в Україні погіршився, оскільки, незважаючи на порівняно позитивну динаміку інтегрального показника упродовж 2012–2018 рр., його значення зменшилося з 0,7 у 2012 р. до 0,64 у 2018 р. Як видно з таблиці 2.5, погіршення рівня інвестиційної безпеки відбувається внаслідок невідповідності критеріям безпеки таких показників, як ступінь зносу основних засобів і відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП. Також на зниження інтегрального індексу інвестиційної безпеки вплинула негативна динаміка відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів.

Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у січні-вересні надходили із 76 країн світу, при цьому найбільшим інвестором став Кіпр з обсягом вкладень 464,6 млн дол., далі йдуть Нідерланди - 210,4 млн дол., замикає трійку Велика Британія - 203,6 млн дол. Найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості - 464,4 млн дол., установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність, - 248,8 млн дол.

Держстат також повідомляє, що у січні-вересні українські підприємства здійснили вкладення 10,2 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) до 12 країн світу. Найбільші обсяги прямих інвестицій з України були спрямовані до Швейцарії, Латвії, Угорщини та Чехії.

Провідними сферами економічної діяльності за обсягами залучення капітальних інвестицій у 2016 р. залишаються: промисловість – 33,1%, будівництво – 13,7%, сільське, лісове та рибне господарство – 14,5%, інформація та 133 телекомунікації – 4,8%, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 10,0%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,8%, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2016 р. освоєно 72,2% капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 8,1%. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 3,9% капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 3,7% усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 10,0%. Інші джерела фінансування становлять 2,1%.

Одним із найважливіших показників, що характеризує ступінь розвитку країни, є відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП (індикатор «Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП»). Теорії економічного зростання та світовий практичний досвід свідчать про те, що основним рушієм стабільного економічного зростання країни є інвестиції в основний капітал (валове нагромадження основного капіталу), щорічний рівень яких повинен складати 19–25% до ВВП. Якщо найважливішим критерієм стійкого розвитку національної економіки є обсяг інвестицій, то динаміка інвестиційних вкладень є індикатором стану ефективного сукупного попиту, чинником, що впливає на обсяг національного виробництва, рівень зайнятості і споживання населення [8, с. 46].

Висновки. Отже, аналіз індикаторів інвестиційної безпеки держави та їх порогових значень за останні роки свідчить про те, що динаміка показників інвестиційної безпеки знаходиться в небезпечній зоні. На підставі представлених розрахунків бачимо, що їхній рівень є критичним для України і потребує додаткової уваги, оскільки призводить до загроз економічній безпеці країни. Без забезпечення належного рівня інвестиційної безпеки не можливо проводити ефективну інвестиційну політику в державі, оскільки розраховувати на вкладення інвестиційних ресурсів за такого рівня гарантій для інвесторів не варто. Збільшення фінансових потоків та покращення показників інвестиційної безпеки можливе за рахунок залучення прямих іноземних інвестицій, лібералізації законодавства та розвитку фінансового ринку України.

Список використаних джерел:

1. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія. Київ: КНЕУ, 2015. 232 с.
2. Кузьменко В. В. Економічна безпека та сталий розвиток: взаємодія на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Донецьк, 2016., 20 с.
3. Л.Г.Ліпич, О.А.Івашко Фінансові доміанти інвестиційної безпеки держави. Моделювання регіональної економіки. Івано-Франківськ. 2011. № 2 (18). С. 165-172.
4. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України: монографія. Львів. 2011. С. 145–146.
5. Грідасов В. М. Інвестування: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 163, с.
6. Матюшенко І. Ю. Іноземні інвестиції: навчальний посібник. Київ: ВД "Професіонал, 2015. 334 с.
7. Мельник В.В. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2013. 249 с.
8. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. За ред. А. Сухорукова. – Київ: Національний інститут проблем міжнародної безпеки. 2014. 32 с.